

CÁC DANH Y TIÊU BIỂU CỦA NỀN YHCT

I. Giới thiệu chung

Tuệ Tĩnh, Hải Thượng Lãn Ông và Trương Trọng Cảnh là ba danh y tiêu biểu có đóng góp to lớn cho sự hình thành và phát triển của nền y học cổ truyền phương Đông.

Trong đó, **Tuệ Tĩnh** được xem là ông tổ của thuốc Nam Việt Nam, đặt nền móng cho quan điểm sử dụng dược liệu bản địa trong chăm sóc sức khỏe. **Hải Thượng Lãn Ông** là đại danh y Việt Nam có công hệ thống hóa, phát triển y học cổ truyền và đặc biệt đề cao y đức trong hành nghề chữa bệnh. **Trương Trọng Cảnh** là danh y nổi tiếng của Trung Quốc, được tôn là “Y thánh”, có vai trò quan trọng trong việc xây dựng nền tảng lý luận và phương pháp biện chứng luận trị của Đông y.

Ba danh y này không chỉ để lại nhiều tác phẩm y học có giá trị mà còn có ảnh hưởng sâu rộng đến sự phát triển của y học cổ truyền ở Việt Nam và nhiều nước châu Á cho đến ngày nay.

II. Danh y Hải Thượng Lãn Ông (Lê Hữu Trác)



1. Tiểu sử

Hải Thượng Lãn Ông Lê Hữu Trác sinh năm Giáp Thìn (1724) tại làng Liêu Xá, huyện Đường Hào, phủ Thượng Hồng, trấn Hải Dương (nay là xã Liêu Xá, huyện Yên Mỹ, tỉnh Hưng Yên). Lê Hữu Trác xuất thân từ một gia đình truyền thống khoa bảng, nhiều người học giỏi, đỗ cao, làm quan to dưới thời Hậu Lê; ông là con út trong gia đình có bảy người con của tiến sĩ Lê Hữu Mưu và bà Bùi Thị Thường.

Mất vào ngày Rằm tháng Giêng năm Tân Hợi (1791); sau khi qua đời, các bài thuốc và sách của ông đều được lưu truyền, sử dụng rộng rãi; các di sản y học, văn học, y đức của ông được nhiều thế hệ học trò, các nhà nghiên cứu đánh giá cao và học tập, noi theo.

2. Đóng góp nổi bật

- Lê Hữu Trác đã đóng góp quan trọng trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa dân tộc. Ông đã viết nhiều tác phẩm về văn hóa, xã hội và lịch sử. “Thượng kinh ký sự”, không chỉ là cuốn nhật ký ghi lại cuộc hành trình của ông từ Hương Sơn ra Thăng Long chữa bệnh cho hoàng gia mà còn là bức tranh sống động về xã hội, con người và văn hóa thời bấy giờ. Tác phẩm này đã góp phần mô tả những giá trị văn hóa, lịch sử của Việt Nam trong giai đoạn cuối thời Lê-Trịnh.

- Ngoài ra, ông cũng đóng góp vào việc xây dựng và phát triển ngôn ngữ y học cổ truyền bằng ngôn ngữ của người Việt Nam, giúp phổ biến kiến thức y học đến với người dân rộng rãi hơn. Thay vì chỉ sử dụng các thuật ngữ y học cổ bằng tiếng Hán như nhiều thầy thuốc thời bấy giờ, ông đã sáng tạo nhiều thuật ngữ y học mới, dễ hiểu và phù hợp với người dân. Điều này không chỉ giúp y học cổ truyền phát triển mà còn làm giàu thêm ngôn ngữ và văn hóa dân tộc.

3. Tác phẩm tiêu biểu

Tác phẩm tiêu biểu nhất của ông là “*Hải Thượng y tông tâm lĩnh*” là một bộ bách khoa toàn thư về y học cổ truyền với 28 tập với 66 quyển, được coi là di sản lớn nhất về y học cổ truyền của Việt Nam. Đây không chỉ là một công trình mang tính học thuật, giúp chuẩn hóa y học cổ truyền Việt Nam, mà còn là một tài liệu tham khảo vô giá về phương pháp chữa bệnh và phòng bệnh. Bộ sách không chỉ mô tả kỹ lưỡng các bệnh lý, phương pháp chẩn đoán và điều trị mà còn chứa đựng những nguyên tắc y đức và triết lý nhân sinh sâu sắc; được xem như kim chỉ nam cho các thế hệ thầy thuốc không chỉ ở Việt Nam mà còn tại nhiều quốc gia có truyền thống y học cổ truyền trên thế giới.

III. Danh y Tuệ Tĩnh



1. Tiểu sử

Danh y Tuệ Tĩnh (1330 - ?) tên thật là Nguyễn Bá Tĩnh, người làng Nghĩa Phú, huyện Cẩm Giàng (tỉnh Hải Dương). Lên 6 tuổi, ông đã mồ côi cha mẹ và được nhà chùa đón về nuôi dạy. Ông được đặt pháp danh là Tiểu Huệ, biệt danh là Huệ Tĩnh, bắt đầu chuyên chú vào việc học chữ và học cả nghề thuốc giúp việc chữa bệnh cho dân nghèo trong vùng. Năm 22 tuổi (1351), dù thi đỗ Hoàng giáp nhưng ông đã khước từ việc làm quan và dành trọn vẹn thời gian để nghiên cứu giáo lý, lấy vườn chùa làm nơi sản xuất thuốc và chữa bệnh cho nhân dân.

2. Đóng góp nổi bật

- Xây dựng quan điểm y học độc lập, tự chủ: Tuệ Tĩnh nổi tiếng với câu nói “Nam dược trị Nam nhân”, thể hiện tư tưởng y học gắn liền với điều kiện tự nhiên và con người Việt Nam. Ông không rập khuôn theo các tác giả đời trước mà có cách tiếp cận mới mẻ, đưa các loại cây cỏ lên vị trí hàng đầu trong y học.
- Sưu tầm và phát triển kho tàng thuốc Nam: Trong thời gian ở Việt Nam, Tuệ Tĩnh đã chú tâm nghiên cứu và sưu tầm các bài thuốc dân gian. Ông biên soạn bộ sách Nam dược thần hiệu gồm 10 khoa, tổng hợp tinh hoa y dược cổ truyền dân tộc. Ngoài ra, ông còn có công trình Hồng Nghĩa giác tư y thư viết bằng chữ Nôm, bao gồm bản thảo 500 Vị thuốc Nam và bài Phú thuốc Nam 630 vị.
- Đa dạng hóa phương pháp chữa bệnh: Tuệ Tĩnh không chỉ dừng lại ở việc kê đơn bốc thuốc mà còn áp dụng nhiều phương pháp chữa bệnh khác nhau như châm cứu, bấm huyệt, xoa bóp, chườm nóng... Ông cũng chú trọng đến việc phòng bệnh, hướng dẫn mọi người lối sống lành mạnh, tập luyện dưỡng sinh.
- Đặt nền móng cho y tế cộng đồng: Trong suốt 30 năm hoạt động, Tuệ Tĩnh đã xây dựng 24 ngôi chùa và biến chúng thành các trung tâm chữa bệnh, chăm sóc sức khỏe cho người dân. Ông cũng tập hợp nhiều y án với 182 chứng bệnh được điều trị bằng 3.873 phương thuốc. Đây là tiền đề cho sự phát triển của y tế cộng đồng sau này.

3. Tác phẩm tiêu biểu

Mặc dù bản gốc các tác phẩm của Tuệ Tĩnh đã bị thất lạc do chiến tranh, nhưng nội dung của chúng vẫn được lưu truyền qua các bản ghi chép và sao chép của hậu thế. Hai công trình tiêu biểu nhất của ông là:

Nam dược thần hiệu: Gồm 11 quyển, trong đó quyển đầu nói về dược tính của 119 vị thuốc Nam, 10 quyển sau đề cập đến các khoa chữa bệnh khác nhau. Bộ sách được tái bản nhiều lần và trở thành cẩm nang quan trọng cho các thầy thuốc đông y.

Hồng Nghĩa giác tư y thư: Bao gồm 2 quyển, được biên soạn bằng chữ Nôm. Đây là tác phẩm y học quý hiếm, với bản thảo 500 vị thuốc Nam và bài Phú thuốc Nam 630 vị. Ngoài giá trị y dược, sách còn có ý nghĩa lớn trong lịch sử văn học Việt Nam.

IV. Danh y Trương Trọng Cảnh



1. Tiểu sử

Trương Cơ sinh khoảng năm 150, mất khoảng năm 219 tự là Trọng Cảnh. Ông là một thầy thuốc người Trung Quốc hoạt động vào cuối đời Đông Hán. Trọng Cảnh được coi là một trong những nhân vật quan trọng nhất của lịch sử Đông y, là một trong Mười vị thánh trong lịch sử Trung Quốc vì những đóng góp mang tính hệ thống về cả lý luận và thực nghiệm.

2. Đóng góp nổi bật

- Xây dựng hệ thống biên chứng luận trị: Ông là người đặt nền tảng cho phương pháp chẩn đoán và điều trị dựa trên từng chứng bệnh cụ thể, giúp Đông y trở nên khoa học và có hệ thống.

- Biên soạn tác phẩm kinh điển: Tác giả của Thương hàn luận và Kim quỹ yếu lược – hai bộ sách có giá trị lớn về lý luận và thực hành lâm sàng, được sử dụng rộng rãi đến ngày nay.

- Phát triển phương pháp điều trị bệnh ngoại cảm và nội khoa: Đặc biệt nổi bật trong việc nghiên cứu và điều trị các bệnh do “thương hàn” (bệnh do ngoại tà), đồng thời đề cập nhiều bệnh lý khác trong cơ thể.

- Ảnh hưởng sâu rộng đến Đông y: Các lý luận và phương pháp của ông trở thành nền tảng cho y học cổ truyền Trung Quốc và lan rộng sang nhiều nước, trong đó có Việt Nam.

3. Tác phẩm tiêu biểu

Sống và làm việc trong thời tao loạn cuối nhà Hán, Trương Trọng Cảnh đã tập hợp các tài liệu y học cổ như: Tổ vấn, Cửu quyền, Bát thập nhất nạn, Âm dương đại luận, Đài lư dược lục, Bình mạch biện chứng và kinh nghiệm cá nhân để viết ra tác phẩm y học xuất sắc *Thương hàn tạp bệnh luận* gồm 16 quyển. Tác phẩm này sau đó đã bị thất lạc trong thời Tam Quốc nhưng được người đời thu thập lại trong hai tập sách có tên *Thương hàn luận* và *Kim quỹ yếu lược*. Hai tập sách này được coi là hai trong bốn bộ sách quan trọng nhất của Đông y (Nội nạn thương kim). Cho tới nay cả *Thương hàn luận* và *Kim quỹ yếu lược* đều đã được sửa đổi nhiều lần.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Hữu Trác (2005), “Hải Thượng y tông tâm lĩnh”, NXB Y học (Bản dịch của Viện Y học cổ truyền Việt Nam), Tập 1.
2. Nguyễn Bá Tĩnh (2007), “Tuệ Tĩnh toàn tập”, NXB Y học.
3. Nguyễn Bá Tĩnh (1351), “Nam dược thần hiệu”, Di sản Y học cổ truyền, (10 khoa).
4. Nguyễn Bá Tĩnh (1351), “Hồng Nghĩa giác tư y thư”, Di sản Y học cổ truyền, (2 quyển).
5. Trương Trọng Cảnh (219), “Thương hàn tạp bệnh luận”, Kinh điển Đông y Trung Hoa, (16 quyển).
6. Trương Trọng Cảnh (219), “Kim quỹ yếu lược”, Kinh điển Đông y Trung Hoa.
7. Viện Y học cổ truyền Việt Nam (2024), “Hải Thượng Lãn Ông Lê Hữu Trác - Đại danh y, nhà văn hóa xuất sắc”, Cổng thông tin điện tử YHCT.
8. Hệ thống Triều Đường Y (2024), “Danh y Tuệ Tĩnh và những cống hiến cho nền Y học cổ truyền Việt Nam”, Tư liệu Danh y.